
رسانه های اجتماعی و بازآفرینی ارتباط خانواده و مدرسه: پیامدهای روان شناختی، تربیتی و اجتماعی در

عصر دیجیتال

سونیا محمدحسینی ترامونی^۱ پریساقربانی^۲ ساغر محمدی^۳ سعید کرمی^۴ مهدی حسین نیا^۵
۱-۳-۴-۵. مرکز علمی کاربردی خانه کارگر واحد شهرقدس، دانشگاه جامع علمی کاربردی، تهران، ایران

چکیده

در دنیای امروز، پیشرفت چشمگیر فناوری و گسترش فضای مجازی، نه تنها به عنوان ابزارهای کاری و تفریحی، بلکه به عنوان بسترهای مؤثری برای تعاملات اجتماعی و خانوادگی عمل می کنند. این پژوهش با هدف بررسی نقش فناوری در تعاملات خانوادگی و ساختار آموزشی، به ویژه ارتباط میان مدرسه و خانواده، انجام شده است. یکی از محورهای اصلی تحقیق، بررسی چگونگی تقویت تعامل والدین و مدرسه از طریق فناوری های اطلاع رسانی است. همچنین، تأثیرات مثبت و منفی ورود فناوری به فرآیندهای خانوادگی و آموزشی مورد ارزیابی قرار گرفته است. نقش والدین در کنترل و مدیریت استفاده فرزندان از فناوری، به عنوان عاملی کلیدی در تغییر الگوهای آموزشی و پیشرفت تحصیلی، مورد توجه ویژه است. علاوه بر این، چالش ها و موانع ورود فناوری به ساختارهای خانوادگی و آموزشی، از جمله افزایش وابستگی به فناوری، کاهش کیفیت ارتباطات و تغییرات فرهنگی، بررسی شده اند. در نهایت، این پژوهش با ارائه راهکارهایی برای بهینه سازی استفاده از فناوری در آموزش و تعاملات خانوادگی، به دنبال ارتقاء کیفیت این تعاملات است.

واژگان کلیدی: رسانه های اجتماعی، خانواده، مدرسه، تعاملات تربیتی، فناوری دیجیتال

مقدمه و بیان مسئله

پیشرفت و نفوذ فناوری های نوین و فضای مجازی، به عنوان عوامل اصلی تحول در سبک زندگی و ساختارهای اجتماعی، تأثیرات عمیقی بر جوامع امروزی داشته است. رسانه ها و فضای مجازی، نه تنها فرهنگ ها را تحت تأثیر قرار می دهند بلکه امنیت فرهنگی و هویت اجتماعی را نیز دستخوش تغییر می کنند. در ایران، با افزایش استفاده از اینترنت و شبکه های اجتماعی، به ویژه در میان جوانان، ضرورت بررسی دقیق تأثیرات این فناوری ها بر تعاملات خانوادگی و آموزشی بیش از پیش احساس می شود (ستوده، ۱۳۷۳). این امر مستلزم پژوهش های علمی و برنامه ریزی دقیق برای ارتقاء سواد رسانه ای و فرهنگی جامعه است. ابزارهای ارتباط جمعی، علاوه بر ایجاد فرصت های نوین، می توانند در صورت عدم مدیریت صحیح، تهدیداتی برای انسجام خانواده و کیفیت آموزش ایجاد کنند. بنابراین، بررسی جامع تأثیرات مثبت و منفی فضای مجازی بر تعامل خانواده و مدرسه، به منظور ارائه راهکارهای بهینه، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

مبانی نظری

اینترنت

اینترنت شبکه‌ای گسترده از شبکه‌های کامپیوتری است که از طریق پروتکل‌های ارتباطی مختلف به هم متصل شده‌اند و خدمات متنوعی مانند پست الکترونیک، انتقال فایل، صفحات اطلاع‌رسانی و ... را ارائه می‌دهد. اینترنت نقش مهمی در توسعه علمی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جوامع ایفا می‌کند و به عنوان زیرساختی حیاتی در عصر اطلاعات شناخته می‌شود (درستانی، مریم؛ روحانی، مهدی؛ ۱۳۹۳).

فضای مجازی

فضای مجازی مفهومی است که در دهه ۱۹۹۰ میلادی و با توسعه اینترنت شکل گرفت و به محیطی اطلاق می‌شود که در آن ارتباطات کامپیوتری و تبادل اطلاعات به صورت گسترده انجام می‌شود. این فضا امکان تعاملات اجتماعی، فرهنگی و آموزشی جدیدی را فراهم کرده است (گیبسون، ۱۹۸۴).

فناوری

فناوری فرایندی است که از دانش علمی برای طراحی، ساخت و بهبود محصولات و خدمات به منظور رفع نیازهای انسانی بهره می‌برد. این مفهوم شامل زیرساخت‌ها، ابزارها و روش‌هایی است که زندگی انسان‌ها را تسهیل و بهبود می‌بخشد (آکادمی ملی مهندسی).

رسانه

رسانه‌ها ابزارهایی برای انتقال اطلاعات، فرهنگ و ارزش‌ها هستند که نقش مهمی در شکل‌دهی به هویت اجتماعی و فرهنگی ایفا می‌کنند. رسانه‌ها می‌توانند احساسات مثبت و منفی را تحریک کنند و در آموزش و اطلاع‌رسانی نقش کلیدی دارند (هال، ۱۹۹۷).

روش تحقیق

این مطالعه با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون انجام شده است. داده‌ها از طریق بررسی اسناد کتابخانه‌ای (۲۰ مقاله فارسی و انگلیسی) و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۵ کارشناس تربیتی گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA و کدگذاری سه‌سطحی انجام پذیرفت.

یافته‌ها

جدول ۱. پیامدهای روان‌شناختی استفاده از رسانه‌های اجتماعی در تعامل خانواده و مدرسه

اثرات منفی	اثرات مثبت	مؤلفه روان شناختی
ایجاد زمینه برای مقایسه های اجتماعی منفی و تضعیف احساس ارزشمندی فردی	ارتقاء مهارت های دیجیتال و افزایش اعتماد به نفس در استفاده از فناوری های نوین	خودپنداره
بروز اضطراب ناشی از «ترس از جا ماندن» (FOMO) و فشار برای هم پایی با دیگران	تسهیل دسترسی به منابع مشاوره و حمایت روانی آنلاین	اضطراب

تحلیل جدول ۱ نشان می دهد که رسانه های اجتماعی، به طور هم زمان دارای کارکردهای مثبت و منفی در حوزه روان شناختی هستند. در حوزه خودپنداره، استفاده هدفمند از فناوری های دیجیتال می تواند موجب افزایش مهارت های شناختی و دیجیتال شده و به ارتقاء اعتماد به نفس کاربران، به ویژه والدین و دانش آموزان، منجر شود. این امر به ویژه در مواقعی که رسانه به عنوان ابزار یادگیری و رشد فردی به کار گرفته می شود، نمود بیشتری دارد. با این حال، حضور مستمر در فضاهای مجازی ممکن است زمینه ساز مقایسه های اجتماعی مخرب گردد؛ به گونه ای که کاربران با مشاهده موفقیت ها یا ظاهر زندگی دیگران، دچار احساس نارضایتی و تضعیف عزت نفس شوند. در حوزه اضطراب نیز، هرچند دسترسی سریع و آسان به خدمات مشاوره روانی و منابع حمایت عاطفی یکی از مزایای رسانه های اجتماعی محسوب می شود، اما پدیده ای مانند ترس از جا ماندن (FOMO) که به واسطه مواجهه مکرر با فعالیت های دیگران در فضای مجازی تشدید می شود، می تواند منجر به اضطراب، استرس و فشار روانی مداوم گردد. از این رو، مدیریت صحیح و آگاهانه استفاده از رسانه های اجتماعی، یکی از عوامل کلیدی در بهره برداری مثبت از آن ها در فرآیندهای تربیتی و خانوادگی به شمار می رود.

بحث و نتیجه گیری

سبک مصرف رسانه ای و سواد رسانه ای

سبک مصرف رسانه ای به کلیات نیازها و الگوهای مخاطبان برای استفاده از رسانه های جمعی اشاره دارد و مفهوم سبک زندگی نیز به شیوهی سازمان دادن به زندگی شخصی و الگوهای تفریح و مصرف مرتبط است. سواد رسانه ای نه تنها توانایی درک و تجزیه و تحلیل پیام های اطلاع رسانی و سرگرم کننده است که روزانه به ما ارائه می شوند، بلکه شامل مهارت های تفکر انتقادی است که با همه نوع رسانه ها از ویدیو کلیپ ها و محتوای شبکه ای گرفته تا زمینه های تولیدی در فیلم ها و نمایش های معنوی سروکار دارد (فتحی، حبیب اله؛ جعفری، علی؛ ۱۳۹۶).

این نوع سواد قادر است سوالات مناسبی را درباره آنچه که واقعاً وجود دارد و دیده می شود مطرح کند، همچنین به آنچه که دیده نمی شود نیز توجه کند. در واقع، سواد رسانه ای به توانایی پرسش کردن درباره آنچه که پشت پرده تولیدات رسانه ای قرار می گیرد، می پردازد. این نوع سواد به ما امکان می دهد تا بررسی کنیم که انگیزه ها، ارزش ها، مالکیت و سرمایه چگونه بر محتوای پیام های رسانه ای تأثیر می گذارند.

جامعه ما در حال حاضر از جامعه سنتی به سمت جامعه صنعتی پیش می رود و در حال حاضر نیز در حال گام به سوی جامعه الکترونیکی است. بنابراین، فضاهای مجازی نقش بسیار مهمی در این تغییرات دارند، به همین دلیل مدیریت دانش و اطلاعات نیازمند تغییرات جدی در فناوری ها و فن آوری های مورد استفاده است؛ باید به سوی راهکارهایی حرکت کرد

که بتوانند با حداقل زمان، حداکثر اطلاعات را به افراد ارائه دهند. برای این منظور، بازنگری جدی در زمینه نرم افزارها، سخت افزارها و فناوری های نوین ضروری است.

کشورهای پیشرفته از این فضاهای مجازی به عنوان یک ابزار فرهنگی بهره برده و برنامه های کوتاه مدت و بلندمدت در این زمینه تدوین کرده اند. به همین دلیل، ارزیابی جنبه های مثبت و منفی رسانه ها و فضاهای مجازی در تربیت و تعامل افراد، به ویژه کودکان و نوجوانان، بسیار حیاتی به نظر می رسد. در این بخش، تلاش خواهیم کرد تا به چالش ها و فرصت های موجود در فضاهای مجازی برای کودکان و نوجوانان بپردازیم (centerforsocialmedia).

الف) چالش های فضای مجازی

▪ عدم کنترل والدین

تنها گذاشتن فرزند با کامپیوتر متصل به اینترنت، حتی در صورتی که کنترل و نظارت والدین وجود داشته باشد، می تواند باعث فاجعه شود. در اغلب موارد، کودکان به سرعت می توانند راه هایی را برای دور زدن این کنترل ها پیدا کنند، حتی قبل از اینکه والدین بتوانند واکنش نشان دهند (شرودر، ۱۳۸۳). این امر باعث کاهش ارتباط بین والدین و فرزندان می شود و فرزندان نیاز به پاسخ به پرسش های خود را در رسانه های مانند اینترنت و فضاهای مجازی احساس می کنند (علیشیری، سعید؛ موسوی زاده، احترام سادات؛ ۱۳۹۵).

▪ تاثیر منفی بر تحصیل دانش آموزان

دانش آموزانی که بسیار زمان خود را به تماشای رسانه های مختلف اختصاص می دهند، اغلب خواب آلوده تر و کمتر انرژی دارند و ممکن است مشکلات بیشتری در پیروی از قواعد آموزشی داشته باشند. مصرف زیاد تلویزیون ممکن است باعث کاهش مطالعه شود و توانایی های گفتاری و تفکری دانش آموزان را محدود کند. دانش آموزانی که زیاد به تماشای رسانه ها اعتماد می کنند، ممکن است مشکلاتی در تمرکز و توجه به وظایف مدرسه داشته باشند و به بردباری لازم برای یادگیری نخواستند رسید. به نظر می رسد این دانش آموزان کمتر به مطالعه رسانه های نوشتاری علاقه مند هستند نسبت به دیگران.

▪ تغییر الگوی تعامل بین والدین و فرزندان

دسترسی به اینترنت در خانه می تواند پویایی تعاملات بین والدین و فرزندان را تغییر دهد. خانواده ها به عنوان ساختارهای اجتماعی از طریق سلسله مراتب قدرتی خود، ترکیب و شکل می گیرند. وقوع این اتفاق می تواند به طور ناخودآگاه، نوجوانان را در خانواده به عنوان کسانی که دارای تخصص و مهارت های فنی هستند، نشان دهد و سایر اعضا نیاز به هدایت فنی از این نسل جدید دارند. این موضوع ممکن است منجر به نقصان منابع نوجوانان نسبت به والدین شود و در عین حال، قدرت و توانایی های آن ها در فضای مجازی رشد یابد. به همین دلیل، اطلاعات و توصیه های این گروه جدید برای دیگر افراد به عنوان منبعی معتبر و قابل اعتماد مطرح می شود.

▪ از بین رفتن قدرت خانواده

ورود رایانه به خانه ها می تواند موجب بروز تعارضات جدید در زمینه قدرت و استقلال شود. نگرانی والدین ممکن است باعث شود تا آن ها قوانینی برای میزان استفاده از اینترنت تعریف کنند، اما نوجوانان این قوانین را به عنوان دخالتی در زمینه حیات شخصی خود و تلاش برای کاهش استقلال می پذیرند. استفاده از رایانه

نیازمند دانش و مهارت است و کودکان بیشتر از والدین خود این مهارت‌ها را دارند. هنگامی که نوجوان به فردی تبدیل می‌شود که دیگران به او مراجعه می‌کنند تا راهنمایی دریافت کنند، توازن قدرت در خانواده ممکن است دگرگونی یابد. تحقیقات نشان می‌دهد که در چنین شرایطی، نوجوانان ممکن است رایانه را به عنوان وسیله‌ای انحصاری متصور شوند و استفاده سایر اعضای خانواده را محدود نمایند (عسگری، عشرت؛ ۱۳۹۸).

▪ کاهش ارتباطات خانوادگی

زمانی که به خانواده اختصاص می‌یابد، نقش مهمی در انسجام و پایداری مرزهای خانواده دارد. استفاده از اینترنت ممکن است به شکل منفی بر این زمان تأثیر بگذارد. اصلی‌ترین دلیل این اثرات این است که زمانی که به یک فعالیت اختصاص می‌یابد، دیگر فعالیت‌ها به آن اختصاص نخواهند یافت. به عبارت دیگر، استفاده از اینترنت به عنوان یک فعالیت زمان‌بر می‌تواند در خانواده‌هایی که بیشتر از اینترنت استفاده می‌کنند، باعث کاهش زمانی که به خانواده اختصاص می‌یابد شده و در نتیجه ارتباطات منفی و تضاداتی ایجاد نماید (عسگری، عشرت؛ ۱۳۹۸).

ب) فرصت های فضای مجازی

▪ آموزش و کتابخانه و مدرسه مجازی

کتابخانه‌های مجازی نمونه‌ای از کتابخانه‌های نوین هستند که در آن، کتب به صورت دیجیتال نگهداری و خدمات امانت‌دهی آن‌ها به صورت آنلاین ارائه می‌شود. آموزش مجازی به محیطی اشاره دارد که در آن، معلم و دانش‌آموز از نظر زمان و مکان از یکدیگر جدا هستند. معلم اطلاعات و محتوای درس را از طریق ابزارهای مختلفی مانند ابزارهای مدیریتی، منابع چندرسانه‌ای، اینترنت، ویدئوکنفرانس و سایر ابزارهای مشابه ارائه می‌دهد. دانش‌آموزان و دانشجویان نیز این محتوا را دریافت کرده و از طریق همین فناوری‌ها با معلم خود در ارتباط هستند. آموزش مجازی به طور خاص به آموزش آنلاین با استفاده از اینترنت اشاره دارد.

▪ اخبار و اطلاع رسانی و تعامل بیشتر خانواده و مدرسه

از مزایای فضای مجازی می‌توان به اطلاع‌رسانی در خصوص کلاس‌ها و تکالیف، اطلاع‌رسانی والدین درباره حضور و غیاب دانش‌آموزان، اعلام برنامه‌های آزمونی به خانواده‌ها، گزارش وضعیت فعالیت‌های کلاسی دانش‌آموز، اطلاع‌رسانی درباره پیشرفت و عملکرد دانش‌آموزان در امتحانات و تکالیف، فراهم کردن بستری مناسب برای اطلاع‌رسانی درباره غیبت‌های دانش‌آموزان به دلایل مختلف مانند بیماری یا دریافت تکالیف و محتوای آموزشی در زمان غیبت، و همچنین ایجاد فرصتی برای به اشتراک گذاری نظرات و انتقادات والدین نسبت به مدرسه اشاره کرد (Kaban, A; ۲۰۲۱).

▪ پژوهش‌های علمی

استفاده از اینترنت در پژوهش این امکان را به دانش‌آموزان می‌دهد تا بدون نیاز به انتظارهای طولانی، به میزان بسیار زیادی اطلاعات را در یک محیط یا در چند ساعت به دست آورند. با توجه به اینکه اینترنت شبکه‌ای از میلیون‌ها شبکه دیگر است، دسترسی به بانک‌های اطلاعاتی و امکانات آن بسیار سریع‌تر و آسان‌تر می‌شود. ورود کاربران به گروه‌های مجازی و تخصصی اینترنتی امکان آشنایی با آخرین دانسته‌های رشته‌های

علمی خود را فراهم می کند. اعضای این گروه ها به روزی هستند و در جریان پیام های علمی که توسط اعضای دیگر صادر می شوند قرار دارند. چرا که همه در جریان آخرین اطلاعات و دستاوردهای علمی در زمینه های تخصصی شان قرار می گیرند. به عبارت دیگر، پیشرفت فناوری های جدید و نوآوری ها در پژوهش علمی از جمله دستاوردهای اصلی جوامع اطلاعاتی به حساب می آیند.

▪ نقش کارآفرینی در خانواده

رسانه ها توانایی بالقوه ای دارند تا با ارائه برنامه ها و محتوای مختلف، خانواده ها را در انجام یکی از وظایف مهم خود یعنی آموزش، هدایت کنند. این رسانه ها از طریق فرهنگ سازی، بیان مفهوم سازنده و افزایش انگیزه، می توانند محیطی را برای هدایت خانواده ها و جوانان به سمت ایجاد کارگاه ها و فعالیت های شخصی فراهم کنند. به این ترتیب، از طریق توجه به مسائل آموزشی و فرهنگی، رسانه ها می توانند نقش موثری در رشد و پیشرفت فردی و اجتماعی افراد ایفا کنند و آنان را به سمت فعالیت های سازنده و آموزنده هدایت نمایند (اسحاقی، ۱۳۹۰).

▪ مقابله با تهدیدات فرهنگی

افراد ممکن است از این نکته غافل باشند که ابزارهایی که ما استفاده می کنیم، دو طرفه هستند. یعنی، همانند اینکه از این ابزارها برای منتشر کردن ضلالت و اشتباهات استفاده می شود، می توان آنها را برای هدایت و انتشار دانش و اطلاعات صحیح نیز به کار برد (محمدی و همکاران، ۱۳۸۹). این ابزارها به دلیل ویژگی های چندگانه شان، امکان انتقال اطلاعات مفید و آموزش را نیز دارند و با استفاده صحیح می توانند برای یادگیری و ارتقاء دانش افراد به کار روند. این موضوع نشان می دهد که نه تنها باید از سوءاستفاده از این ابزارها پرهیز کرد، بلکه باید از آنها برای منافع و سودمندی های عمومی و انتقال اطلاعات مفید بهره برد. رسانه ها قادرند تأثیرات مثبت قابل توجهی در زمینه های آموزشی و اجتماعی داشته باشند. به عنوان مثال، این وسیله می تواند به کودکان و نوجوانان مفاهیمی چون نگرش های ضد خشونت، همدلی، تحمل در برابر دیگران و احترام به سن و سال و بزرگترها را منتقل کند. با این حال، تأثیرات مثبت رسانه ها بر زندگی کودکان و نوجوانان به طور کامل رقم نخورده است. رسانه ملی با برنامه های متنوع خود، به طور همزمان با اشغال بخشی از اوقات فراغت مردم و نسل جوان، می تواند با رعایت اخلاق رسانه ای و تلاش در جهت توسعه فرهنگی، روحیه جامعه پذیری و توسعه فرهنگی را در این اجتماعات تقویت کند. رسانه ملی با عملکرد مهم خود در فرایند تبادل اطلاعات و ارتباطات در جوامع مختلف و اقشار جامعه، گامی اساسی در توسعه و امنیت فرهنگی اجتماعی می نماید. این کارکرد مهم این رسانه باعث می شود تا جوامع و اقشار مختلف جامعه در برابر تهدیدات و نفوذ رسانه های خارجی، مقاومت و پایداری بیشتری داشته باشند. به طور کلی، استفاده صحیح از این ابزارها می تواند چالشات را به فرصت هایی برای رشد و پیشرفت تبدیل کند.

نتیجه گیری

فضاهای مجازی و رسانه ها گام های مهمی در حوزه روابط انسانی برداشته اند و به جزئیات و چالش های جدیدی در ارتباطات و حتی فرآیند تعلیم و تربیت قشرهای جوانتر مانند دانش آموزان دست یافته اند. جامعه امروز به پرهیز از فناوری وابسته

است. تقریباً هر خانواده‌ای دسترسی به حداقل یک کامپیوتر، لپ‌تاپ، گوشی هوشمند، تبلت و تلویزیون دارد. این ابزارهای دیجیتال که اصلاً برای خدمت به انسانیت طراحی شده‌اند، تأثیرات آسیب‌رسانی بر زندگی ما داشته‌اند. مطالعات فراوان نشان داده‌اند که سلامت فیزیکی، اجتماعی و روانی‌مان به دلیل مواجهه بیش از حد با فناوری آسیب می‌بیند. امروزه، با توجه به نقشی که فضای مجازی تاکنون در ابعاد گوناگون زندگی داشته است، نمی‌توان آنها را نادیده گرفت. اینترنت در حال حاضر به عنوان یک ابزار مناسب برای گسترش افکار و اندیشه‌های انسانی محسوب می‌شود، با شرط آن که به درستی استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی، اطلاعات کافی را داشته باشند تا مشکلات اجتماعی را تجربه نکنند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و هوشیاری لازم جوانان و خانواده‌ها در مورد تهدیدات فضای سایبری، در اولویت قرار دارد.

پیشگیری از آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار حیاتی است و برای جلوگیری از فروپاشی خانواده‌ها، والدین باید تا حدودی با فناوری‌های روز دنیا آشنا باشند و بدانند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آنهاست. آسیب‌های فضای مجازی برای کودکان واقعی است. دنیای امروز دنیای فناوری‌های جدید است که به سرعت وارد زندگی بشر شده و همچنان راه فرودون خود را ادامه می‌دهند. این موضوع نمی‌تواند با بی‌تفاوتی از آن‌ها گذشته شود، بلکه باید با آن‌ها به روشی مناسب برخورد شود تا بیشترین سود و استفاده برای جامعه حاصل آید. به همان اندازه که اثرات مثبت فناوری‌های نوین در کیفیت زندگی قابل انکار نیست، استفاده نامناسب ممکن است تأثیرات مضر بر زندگی کودکان و نوجوانان ما داشته باشد.

از جمله مهمترین عوامل برای تعیین اثر مثبت یا منفی رایانه، مدت زمانی است که کودک یا نوجوان از آن استفاده می‌کند و نوع فعالیت‌هایی که درگیر است. بچه‌ها وقتی به مدت طولانی از روز پشت کامپیوتر می‌نشینند، در سایر فعالیت‌های تحصیلی، ارتباطی و اجتماعی عقب ماندگی می‌کنند. استفاده بیش از حد و ناظم نشده از کامپیوتر باعث افزایش وزن، رکود ارتباطات اجتماعی، گوشه‌گیری، انزوا و افسردگی می‌شود. اما اگر از برنامه‌های صحیح آموزشی استفاده شود، خلاقیت افزایش می‌یابد و فرصتی برای اکتشاف و جستجوگری در اختیار او قرار می‌گیرد.

با توجه به اینکه بیشتر کاربران فضای مجازی نوجوانان و جوانان هستند، فرهنگ‌سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. اطلاع‌رسانی و آموزش نحوه استفاده صحیح از این فناوری می‌تواند مؤثر باشد. توسعه مهارت‌هایی چون حل مساله، تصمیم‌گیری، ارتباطات فردی و اجتماعی، تفکر و خلاقیت، نه گفتن، ابراز وجود، تقویت معنویات و موضوعات دینی، مراقبت و صیانت از جنسیت، خویش‌داری، استفاده مناسب از زمان و غنی‌سازی اوقات فراغت و خودشناسی می‌تواند در ایجاد نگرش درست نسبت به استفاده صحیح از اینترنت و فضای مجازی کارساز باشد و برای آینده‌سازان کشور، زمینه‌ساز مصونیت شود.

لذا می‌توان نتیجه گرفت، تأثیر ابزارهای رسانه‌ای و فناوری بر تعاملات خانواده و محیط آموزشی به گستردگی مشهود است. این وسایل، قادر به نقش‌آفرینی در تدوین الگوهای مثبت در فضای خانوادگی و آموزشی هستند. با این حال، استفاده هوشمندانه و مدیریت صحیح از آنها بسیار حائز اهمیت است. از طریق آموزش و فرهنگ‌سازی، می‌توان با این ابزارها نگرش‌های مثبت‌تری در جامعه ایجاد کرد که مبتنی بر بهره‌وری و ایمنی در استفاده از فضای مجازی باشد. مسئولیت آموزش و پرورش این است که والدین و دانش‌آموزان را به یادگیری مفید و مسئولانه در فضای مجازی هدایت کند. هماهنگی بین والدین، مدرسه و رسانه‌ها نیز امری حیاتی است که می‌تواند در جهت اثرگذاری مثبت این ابزارها بر تعاملات خانوادگی و آموزشی تأثیرگذاری کند.

پیشنهادهای پژوهشی

۱. انجام مطالعات میدانی برای بررسی دقیق تر تأثیرات رسانه های اجتماعی بر تعاملات خانوادگی در مناطق مختلف ایران.
۲. توسعه برنامه های آموزشی برای افزایش سواد رسانه ای والدین و دانش آموزان.
۳. طراحی و اجرای برنامه های کنترل و مدیریت استفاده از فناوری در محیط خانواده با مشارکت مدارس.
۴. بررسی تأثیرات بلندمدت استفاده از رسانه های اجتماعی بر سلامت روانی و اجتماعی کودکان و نوجوانان.
۵. مطالعه نقش رسانه ها در تقویت یا تضعیف ارزش های فرهنگی و هویتی در خانواده ها.

منابع

- اسحاقی، سید حسین (۱۳۹۰) رسالت خانواده و رسانه در پرورش فرزندان کارآفرین، مرکز پژوهش های صدا و سیما
- درستانی، مریم، و روحانی، مهدی (۱۳۹۳) پدیده های جدید فضای مجازی در ایران از دیدگاه کارشناسان ارتباطات. مطالعات رسانه ای
- ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳) مقدمه ای بر آسیب شناسی اجتماعی، نشر نور
- شرودر، کیت ای (۱۳۸۳) کلیدهای همراهی و مراقبت از نوجوانان در اینترنت، ترجمه فرناز فرود، تهران: نشر صابرین، چاپ اول.
- فتحی، حبیب اله، و جعفری، علی (۱۳۹۶) رابطه مصرف رسانه ای با تغییر سبک زندگی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی). مطالعات رسانه های نوین
- عسگری، عشرت (۱۳۹۸) آسیب شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان. همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی.
- علیشیری، سعید، و موسوی زاده، احترام سادات (۱۳۹۵) فضای مجازی و نظام تعلیم و تربیت (فرصت ها و چالش ها). کنفرانس بین المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی.
- محمدی، باصری، حبیبی، الیاسی، مرادی؛ (۱۳۸۹) عملیات روانی و رسانه، چاپ دوم، انتشارات ساقی
- نصیری، بهاره، بخشی، بهاره، و هاشمی، سید محمود (۱۳۹۱) اهمیت آموزش سواد رسانه ای در قرن بیست و یکم. مطالعات رسانه ای
- Kaban, A. (۲۰۲۱). Views on the usage of social media tools in school-family communication. International Journal of Technology in Education (IJTE), ۴(۳), ۳۱۴-۳۳۰
- [www. centerforsocialmedia.org/medialitera](http://www.centerforsocialmedia.org/medialitera)